

**Stalno stručno usavršavanje knjižničara u Hrvatskoj: prigodom desete obljetnice
osnutka Centra za stalno stručno usavršavanje knjižničara u RH**

Dr. sc. Dijana Machala

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagreb

UDK:

Kategorizacija rada: Pregledni rad

Rad primljen: 5. 2. 2013.

Sažetak:

Rad daje povijesni pregled i zakonski okvir razvoja stalnog stručnog usavršavanja knjižničara u Hrvatskoj. Izlažu se značajke Centra za stalno stručno usavršavanje knjižničara u RH kao sastavnog dijela Mreže nacionalnih centara za trajnu izobrazbu knjižničara Istočne Europe i Središnje Azije. Pokazatelji uspješnosti rada hrvatskog nacionalnog Centra za stalno stručno usavršavanje knjižničara ukazuju na određene tendencije u razvoju strukturiranog centraliziranog sustava trajne izobrazbe u području knjižnične i informacijske znanosti u Hrvatskoj.

Summary:

Paper provides a historical overview and legal framework of the development of continuing education for librarians in Croatia. Characteristics of Training Center for Continuing Education for Librarians in Croatia are compared to the *Training centre network - TCN-LIS* in Eastern Europe and Central Asia. Performance indicators of the Croatian Training Center for Continuing Education for Librarians indicate specific tendencies of development of structured centralized system for continuous learning in the field of library and information science in Croatia.

Ključne riječi: stalno stručno usavršavanje knjižničara, Hrvatska

Keywords: continuing professional development, continuing education, Croatia

Povijesno-zakonski okvir

Sažeti povijesni okvir

Kako se pitanje kontinuiranog i trajnog nastavka usavršavanja stručnih kompetencija knjižničara u Hrvatskoj provlači usporedno s nastojanjima o osnivanju visokoškolskog tj. znanstvenog usmjerenog obrazovanja knjižničara, teško je jasno demarkirati početak razvoja stalnog stručnog usavršavanja u Hrvatskoj. Prije osnivanja formalnog visokoškolskog obrazovanja knjižničara u Hrvatskoj, koje se vezuje uz osnivanje Katedre za bibliotekarstvo Odsjeka za komparativnu književnost na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu akademske godine 1976/77. (kao dopunski dvogodišnji studij) te kasnije osnivanjem četverogodišnjeg studija informacijskih znanosti sa smjerom bibliotekarstva na istom fakultetu akademske godine 1986/87., ulazak u profesiju stjecao se stručnim ispitom koji je u primjeni od ranih 50-ih godina prošlog stoljeća.¹ Prvi stručni tečaj za knjižničare² u tadašnjoj FNRJ održao se u Sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu u trajanju od dva semestra od 18. 11.1946. do 18.6.1947. godine. Tečaj je bio namijenjen knjižničarima i pomoćnim knjižničarima, a predavači su bili Matko Rojnić, Branka Hergešić, Eva Verona, Jelka Mišić, dok su Miho Barada i Stjepan Ivšić poučavali latinsku i slavensku paleografiju te Mirko Breyer povijest knjige i izdavaštva. Osobita uloga u razvoju tečajeva za knjižničare pripada Matku Rojniću (1908.-1981.) koji je „osobitu pozornost i značenje pridavao znanju i stručnosti knjižničara odnosno njihovom stručnom obrazovanju, što je smatrao kamenom temeljcem knjižničarske struke te kroz osmišljeni obnovljeni sustav polaganja stručnih ispita, omogućio stručno

¹ Premda se u radu *Bibliotekarski kadrovi, stručnost i obrazovanje kao pretpostavke za dalji razvoj bibliotečne djelatnosti u SR Hrvatskoj*, Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 30, 1/4(1987), na str. 140 navodi „Stručni ispiti za zvanja u bibliotekarstvu polažu se u SR Hrvatskoj od 1951. godine na osnovi *Pravilnika o pripravnničkom stažu, stručnim ispitima i tečajevima za savezne službenike bibliotekarsko-arhivističke struke*, koji je poslužio kao polazište za izradu Programa stručnog ispita na bibliotekarsko-arhivističku struku usvojenog 24. srpnja 1951. godine“ posve je izvjesno da je sustav stručnih ispita postajao i prije 1951. godine. O tome piše i Markić-Čučuković u *Informatologiji Jugoslavici* 1984. godine: „According to legal provisions enforced in 1928 and stipulated in later Library Laws – all librarians were, and still are, obliged to pass a state professional present one year“ navod temeljeći na radu Hanž, B. Library education in Yugoslavia. // *International library review*. 3, 1971, str. 113-120.

² M[išić], J. Tečaj za bibliotekare naučnih i stručnih knjižnica. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 1, 1-3(1950), str. 185-186.

osposobljavanje i usavršavanje.“³ Iz rukopisne ostavštine M. Rojnića ističe se rukopis *Knjižničarsko obrazovanje u Hrvatskoj i u svijetu*⁴ u kojem Rojnić donosi pregled knjižničarskog obrazovanja u Hrvatskoj, detaljno popisuje održane tečajeve te polaznike. Ministarstvo prosvjete 1947. godine organiziralo je prve tečajeve za voditelje gradskih i županijskih narodnih knjižnica u trajanju od 13 sati⁵, što neće biti dostatno za potrebe narodnih knjižnica te će se dužnost organizacije takvih tečajeva prenijeti na gradske odbore tj. knjižnice u kojima postoje stručni predavači. M. Mihalić i D. Blažević⁶ ističu kako je prvi seminar za dopunu stručnog i opće obrazovnog znanja knjižničara organizirala Sekcija za narodne knjižnice Društva bibliotekara Hrvatske na inicijativu i uz pomoć Savjeta za prosvjetu. Bio je to 1954. godine seminar za knjižničare u Zadru. Dalje su organizirani seminari u Rijeci 1956. godine, potom seminar za knjižničare 1957. g. u Zagrebu te 1962.g. u Zadru tečaj za knjižničare narodnih, školskih i sindikalnih knjižnica. O stalnom stručnom usavršavanju knjižničara, barem kako je ono danas shvaćeno, možemo govoriti tek nakon uspostave formalnog visokoškolskog obrazovanja za profesiju. Tako je u *Izveštaju o radu Hrvatskoga bibliotekarskog društva između XX. i XXI. skupštine* N. Gomerčić izvijestila o aktivnostima Društva u području stručnog usavršavanja,⁷ a organizacijom stručnih seminara, tečajeva, konferencija i sl. sustavno će se nastaviti baviti brojne institucije i komisije u okviru stručnog društva.

Primjena stručnih ispita usporedno s formalnim obrazovanjem na diplomskoj razini studija knjižnične i informacijske znanosti zadržala se u zakonskim okvirima sve do 1999. godine te podržavala usporedni, dvotračni sustav ulaska u profesiju. Nedostatak sustavnog pristupa u prikupljanju podataka o strukturi i broju knjižničnih djelatnika u Hrvatskoj pokazat će se temeljnim problemom pri planiranju obrazovne politike kako formalnih tako i

³ Stipanov, J. Matko Rojnić – pokretač i obnovitelj hrvatskoga knjižničarstva. // Stručni skup Matko Rojnić: knjižničar i povjesničar. Hrvatsko knjižničarsko društvo : Zagreb, 2010. Str. 28.

⁴ R 7979, Rukopisna ostavština Matka Rojnića u NSK, rukopis A-164 – Knjižničarsko obrazovanje u Hrvatskoj i u svijetu.

⁵ Radovanović, V. O nekim iskustvima u izgradnji knjižničarskog kadra u NR Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 1, 1-3(1950), str. 189-192.

⁶ Mihalić, M.; Blažević, D. Iz rukopisne ostavštine Matka Rojnića u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. / Stručni skup Matko Rojnić : knjižničar i povjesničar. Hrvatsko knjižničarsko društvo : Zagreb, 2010. Str. 79.

⁷ Gomerčić, N. Izveštaju o radu Hrvatskoga bibliotekarskog društva između XX. i XXI. skupštine. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 23, 1-4(1977-1978), str 95-108. Gomerčić izvješćuje: „U Zaključcima [XX. skupštine HBD] naglašena je potreba permanentnog stručnog usavršavanja bibliotečnih radnika. U tom cilju naše Društvo već godinama organizira seminare za pripravnike, tematske seminare i savjetovanja.“

neformalnih programa obrazovanja knjižničara. Nažalost, problem je aktualan još i danas, premda je identificiran 80-ih godina prošlog stoljeća.^{8,9}

Pitanje stalnog stručnog usavršavanja knjižničara u Hrvatskoj bila je tema 26. skupštine HKD-a u Puli 1987. godine. Skupštinski zaključci i preporuke¹⁰ naglašuju potrebu maksimalne koordinacije dotadašnjih glavnih kreatora programa stalnog stručnog usavršavanja knjižničara (Odsjeka za informacijske znanosti – Katedre za knjižničarstvo, Nacionalne i sveučilišne knjižnice te ostalih knjižnica, Hrvatskog knjižničarskog društva i njegovih regionalnih društava); ističe se važnost oblikovanja i priznavanja nacionalnog programa stalnog stručnog usavršavanja temeljenog na stvarnim potrebama knjižničara svih profesionalnih razina te neovisno o vrsti knjižnice ili institucije u kojoj rade; teži se organizaciji centra za stalno stručno usavršavanje knjižničara čija bi se djelatnost sastojala u sustavnom informiranju o svim akcijama u okviru stalnog stručnog usavršavanja u Hrvatskoj i o organizaciji najrazličitijih oblika stručnog usavršavanja. U okviru jačanja mogućnosti stalnog stručnog usavršavanja sagledava se i potreba organizacije regionalnih zbirki domaće stručne literature te osiguravanje dostupnosti strane stručne literature svima koji za to izraze potrebu.

Aparac i Stančin-Rošić¹¹ zaključuju kako se i deset godina nakon skupštinskih zaključaka u Hrvatskoj osjeća ozbiljna potreba za sustavnim pristupom stalnom stručnom usavršavanju knjižničara. Na tridesetoj skupštini Hrvatskoga knjižničarskog društva, koja se održala 1996. godine u Primoštenu, stoga je ponovno aktualizirano pitanje stanja knjižničarske profesije u Hrvatskoj, pitanje obrazovanja i stručnog usavršavanja knjižničara te recepcije struke u društvenoj zajednici. Istraživanje o knjižničnom osoblju, koje je provedeno u okviru Komisije za obrazovanje i izobrazbu Hrvatskoga knjižničarskog društva 1996. godine trebalo je poslužiti kao početna točka budućih aktivnosti usmjerenih k zaključenju ciljeva ocrtanih još 1986. godine. Autori istraživanja ukazuju na specifične razloge koji su utjecali na odgodu ostvarenja planiranih ciljeva o sustavnom pristupu obrazovanju i stalnom

⁸ Aparac-Gazivoda, T. et al. Bibliotekarski kadrovi, stručnost i obrazovanje kao pretpostavke za dalji razvoj bibliotečne djelatnosti u SR Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 30, 1/4(1987), str. 133-153.

⁹ Mikačić, M. Stručni bibliotečni radnici u narodnim knjižnicama Jugoslavije. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 24, 1-4(1979-1980), str. 209-210.

¹⁰ Malnar, A. ; Stančin-Rošić, D. Planiranje i obrazovanje bibliotečnih kadrova u SR Hrvatskoj : zadaci u neposrednoj budućnosti. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 30, 1-4(1987), str. 157.

¹¹ Aparac, T.; Stančin-Rošić, D. Continuing education for croatian librarians : needs and opportunities. // Human development : competencies for the twenty-first century / edited P. Layzell Ward and D. E. Weingand. München : K. G. Saur, 1997. Str. 273.

stručnom usavršavanju knjižničara u Hrvatskoj, ističući pri tome: dugi i nedovršeni proces profesionalizacije djelatnosti i ustanovljivanja relevantne znanstvene discipline; težak put uspostave i relativno mlad početak institucionaliziranih oblika visokoškolskog obrazovanja knjižničara u Hrvatskoj; ratna stradanja i uništenja knjižnica i knjižničnih zbirki te nasilno napuštanje mjesta stanovanja, a time i radnih mjesta; nejasno definirane vlasničke odnose koji utječu na neprimjeren status općeznanstvenih i sveučilišnih knjižnica; izgradnja i selidba Nacionalne i sveučilišne knjižnice te naročito nedovoljan broj stručnjaka koji sve više napuštaju struku.

Osim otegotnih okolnosti, u radu su naznačene pretpostavke koje bi mogle poticajno utjecati na usustavljanje sustavnog plana i programa stalnog stručnog usavršavanja knjižničara, kao što su: dosljednije provođenje zahtjeva za temeljnim stručnim obrazovanjem knjižničara, što je dovelo do porasta broja kandidata na stručnim ispitima te studenata na studiju knjižničarstva; ponovno pokretanje od 1993./1994. godine i postdiplomskog studija smjera bibliotekarstvo na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu; pojava privatnih izdavača te porast stručne literature na hrvatskome jeziku te promjena prema (samo)financiranju HKD-a koja utječe da je njegova izdavačka djelatnost značajnije napredovala; uspostavljanje telekomunikacijske veze sa CARNet-om te nove prostorije Društva u prostorima nove zgrade Nacionalne i sveučilišne knjižnice.

Rezultati provedenog istraživanja ukazali su na činjenicu „da knjižničari izražavaju velik interes za programe stalnog stručnog usavršavanja; da postoji dobra osnova za diobu zadaća u provođenju jednom utvrđenog i prihvaćenog programa stručnog usavršavanja među dosadašnjim izvođačima; da zanimanje postoji gotovo podjednako i prema stručnim knjižničarskim temama i prema temama iz opće kulture, informacijske pismenosti kao i prema specijaliziranim temama; da voditelji knjižnica u potpunosti ne prihvaćaju i financijski teško podržavaju ideju o nužnosti stalnog stručnog osposobljavanja; da se nedostatno koristi domaća i strana stručna literatura; istaknuta je potreba pojačane prevodilačke i izdavačke djelatnosti; te je istaknuta potreba dogovora svih izvođača programa stalnog stručnog usavršavanja oko koordinacije aktivnosti na postupku verificiranja programa stalnog stručnog usavršavanja.“¹²

Međutim, bez obzira na pozitivne pokazatelje o važnosti i potrebi konvergentnosti pristupa postojećih politika o obrazovanju i stalnom stručnom usavršavanju i nadalje je

¹² Aparac, T.; Malnar, A.; Stančin-Rošić, D. Stalno stručno usavršavanje knjižničkog osoblja u Republici Hrvatskoj : potrebe i mogućnosti. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 39, 1/2(1996), str. 220.

nedostajalo općeg konsenzusa za provedbu zaključaka, a čini se da će se pitanja još samo produbiti. Istraživanje, provedeno 2000. godine, propitalo je diplomirane knjižničare u Hrvatskoj o mogućnostima zaposlenja, stručnom i radnom statusu te potrebama za stručnim usavršavanjem.¹³ Rezultati su pokazali da, usprkos povećanju ponude visokoškolskih studija iz područja knjižnične i informacijske znanosti, novodiplomirani knjižničari većinom rade na poslovima manje stručne složenosti (izdavanje knjiga, obrada, referentno-informacijska služba), kako 36% ispitanika nije prošlo pripravnički tečaj, a potrebe za stručnim usavršavanjem vide najvećim dijelom u tradicionalno knjižničarskim znanjima formalne i sadržajne obrade, upravljanja zbirkama te informacijskim tehnologijama. Programi stručnog usavršavanja pomoći će im savladati zahtjeve na radnom mjestu (98%), što je autore istraživanja dovelo na zaključak o nužnosti stalnog kurikulumskeg poravnavanja u segmentu formalnog obrazovanja te uspostave programa stalnog stručnog usavršavanja veće kvalitete koji bi obuhvatio znanja praktične ali i teorijske razine usavršavanja.

Prvi uspješni pokušaj uspostave sustavnog pristupa utemeljenju strukturiranog programa stalnog stručnog usavršavanja knjižničara učinjen je 2002. godine ugovornim uređenjem odnosa između četiri institucije iz područja obrazovanja i usavršavanja knjižničara u Hrvatskoj: Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Knjižnica grada Zagreba i Hrvatskog knjižničarskog društva.¹⁴

Organizacija strukturiranog programa stalnog stručnog usavršavanja knjižničara osmišljena je i prijavljena kao projekt na međunarodnom natječaju Instituta otvoreno društvo (engl. *Open society foundation*) iz Budimpešte 2002. godine. Projekt je prihvaćen te su ostvarena financijska sredstva za početnu godinu djelovanja. Kao primjeri dobre prakse, pri oblikovanju projektne prijave, uzeta su u obzir iskustva zemalja u okružju, naročito Slovačke i Češke, koje njeguju dugu i uspješnu tradiciju u sustavnoj državnoj podršci provedbe programa trajne izobrazbe knjižničara.

Zakonski okvir

¹³ Aparac, T. et al. How graduate library and information science professionals cope with constant need for updating their knowledge and skills : a Croatian case. // *Delivering lifelong continuing professional education across space and time* / ed. B. Woolls and B. E. Sheldon. Munchen : K. G. Saur, 2001. Str. 164-172.

¹⁴ Horvat, A. Continuing education of librarians in Croatia : problems and prospects. // *New library world*. 105, 1204/1205(2004), str. 372.

Aktualna zakonska regulativa iz područja knjižnične djelatnosti posebno ne regulira niti ističe pitanje stalnog stručnog usavršavanja knjižničnog osoblja, kao niti značaj cjeloživotnog učenja za struku u cjelini. Pitanje stalnog stručnog usavršavanja knjižničara i knjižničnog osoblja istaknuto je u *Zakonu o knjižnicama* (NN 105/97, NN 5/98, NN 104/00, NN 69/09) tek u okviru definiranja poslova matične djelatnosti, među kojima se u članku 31. stavku 2. navodi kako se u poslove matične djelatnosti ubraja i „stručno osposobljavanje i usavršavanje knjižničnog osoblja“.¹⁵

Najizravnije se o sudjelovanju u programima trajne izobrazbe stručnog knjižničnog osoblja odnose knjižnični standardi. Tako je u članku 31. stavku 3. *Standarda za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj* (NN 58/99), istaknuto kako se „stručno knjižnično osoblje [u narodnim knjižnicama] dužno trajno stručno obrazovati i osposobljavati“.¹⁶ U Članku 23. stavku 1. *Standarda i smjernicama razvoja i uvođenja najbolje prakse u visokoškolskim knjižnicama u Republici Hrvatskoj* iz 2008. g. istaknuto je kako je „pravo i dužnost stručnog osoblja zaposlenog u visokoškolskim knjižnicama stalno stručno osposobljavanje i usavršavanje na seminarima, tečajevima, radionicama ili u okviru (formalnih) ovlaštenih obrazovnih programa, te u skladu s postignućima, napredovanje na radnom mjestu i stručnom zvanju“.¹⁷

Osnutkom i utemeljenjem koordinacijsko-administrativnog središta Centra za stalno stručno usavršavanje knjižničara u Republici Hrvatskoj¹⁸ u okviru Nacionalne i sveučilišne knjižnice, 2002. godine stečeni su preduvjeti za provedbu jedne od temeljenih matičnih zadaća i poslova Nacionalne i sveučilišne knjižnice prema *Pravilniku o matičnoj djelatnosti knjižnica u Republici Hrvatskoj* (NN 43/01). Uz ostale zadaće i poslove matične djelatnosti, u članku 15. *Pravilnika* stoji kako Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, kao središnja matična knjižnica u nacionalnom knjižničnom sustavu „potiče i organizira trajno stručno usavršavanje djelatnika u matičnim knjižnicama; izrađuje programe izobrazbe knjižničara te organizira savjetovanja, seminare i druge oblike stručnog rada“.¹⁹ Temeljna matična djelatnost Nacionalne i sveučilišne knjižnice u području osiguranja, provedbe te stručnog nadzora trajne izobrazbe knjižničara sustavno se ostvaruje u odnosu na sve matične knjižnice,

¹⁵ Zakon o knjižnicama. // Narodne novine. 105(1997), 5(1998), 104(2000), 69(2009).

¹⁶ Standard za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. // Narodne novine. 58(1999).

¹⁷ Standardi i smjernice razvoja i uvođenja najbolje prakse u visokoškolskim knjižnicama u Republici Hrvatskoj. 2008. URL: <http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/473>. (5.2.2013.)

¹⁸ Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara u Republici Hrvatskoj. URL: <http://www.nsk.hr/cssu>. (2.2.2013.)

¹⁹ Pravilnik o matičnoj djelatnosti knjižnica u Republici Hrvatskoj. // Narodne novine. 43(2001).

kako narodne, školske tako i opće-znanstvene (visokoškolske, specijalne i sveučilišne) kontinuirano od 2002. godine. Provedbu nacionalnog programa trajne izobrazbe knjižničara zajednički ostvaruju projektni partneri, odnosno osnivači Centra: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Knjižnice grada Zagreba te Hrvatsko knjižničarsko društvo.

Osim provedbe temeljnih poslova i zadaća u okviru trajne izobrazbe, nacionalni Centar za stalno stručno usavršavanje predložio je i ocrtao strategiju provedbe fleksibilnog i integrirajućeg sustava cjeloživotnog obrazovanja knjižničara, provedenog u okviru razvojnog projekta *Cjeloživotno učenje knjižničara: ishodi učenja i fleksibilnost*.²⁰ Projektna publikacija²¹ ponudila je dobru osnovu za razvijanje suvremenog fleksibilnog sustava cjeloživotnog obrazovanja knjižničara u Hrvatskoj. Projektom je definirana matrica mjerljivih ishoda učenja u nacionalnom programu trajne izobrazbe, utvrđena je jezgra potrebnih znanja i kompetencija knjižničara u Hrvatskoj prema dionicima na tržištu rada kao prijedlog za daljnju izradu profesionalnog okvira u području knjižnične i informacijske znanosti u Hrvatskoj. Poseban naglasak projekt je posvetio pitanju vrednovanja i priznavanja znanja stečenih svim oblicima učenja, kako formalnim tako i neformalnim i informalnim, te u tom cilju uspostavljen je sustav bodovanja sudjelovanja u nacionalnom programu trajne izobrazbe CEU (engl. *continuing education unit*) kreditnim bodovima.

Međutim, nimalo ne zadovoljava činjenica da je u zakonskoj legislativi vrednovanje i priznavanje sudjelovanja knjižničkog stručnog osoblja u programima trajne izobrazbe obuhvaćeno tek formativno u okviru Mjerila za ocjenjivanje stručne osposobljenosti *Pravilnika o uvjetima i načinima stjecanja stručnih zvanja u knjižničarskoj struci* (NN 28/11),²² premda je već godinu dana prije izrade samog *Pravilnika* u nacionalnom programu trajne izobrazbe knjižničara bio uveden te se primjenjuje sustav bodovanja trajne izobrazbe CEU kreditnim bodovima sukladno iskazanim ishodima učenja i kompetencijskoj matrici.

Hrvatski nacionalni Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara kao dio mreže nacionalnih centara izobrazbe knjižničara

²⁰ Projekt *Cjeloživotno učenje knjižničara: ishodi učenja i fleksibilnost* (2008.-2009.)

financirala je Nacionalna zaklada za znanost, visoko školstvo i tehnologijskih razvoj RH.

²¹ *Cjeloživotno učenje knjižničara: ishodi učenja i fleksibilnost* / ur. D. Machala i A. Horvat. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2009.

²² *Pravilnik o uvjetima i načinima stjecanja stručnih zvanja u knjižničarskoj struci*. // Narodne novine. 28(2011).

O različitim decentraliziranim aktivnostima u području trajne izobrazbe knjižničara u Hrvatskoj već je istaknuto u povijesnom okviru. Institut otvoreno društvo iz Budimpešte potaknuo je osnivanje mreže nacionalnih centara izobrazbe knjižničara (engl. *Training centre network - TCN-LIS*) koja je uvelike utjecala na standardizaciju postojećih programa stalnog stručnog usavršavanja u zemljama Istočne Europe i Srednje Azije, gdje su takvi centri i osnovani.²³ Robinson i Glosiene²⁴ ističu kako je cilj projekta Instituta otvoreno društvo bio pružiti pomoć knjižnicama u regiji da se usustave u moderne uslugama-orijentirane centre, služeći zajednici i pridonoseći uspostavi i održavanju otvorenih društava, kako su to definirali Karl Popper i George Soros. Uspostava Mreže centara trajne izobrazbe knjižničara pridonijela je primjeni sustavnog pristupa u odnosu na teme stalnog stručnog usavršavanja; pitanja upravljanja i evaluacije programa; utvrđivanje metoda poučavanja i učenja; utvrđivanje središnjeg mjesta za kreiranje programa; poticanje odnosa između centra za stalno stručno usavršavanje i institucija formalnog obrazovanja; te nabave lokalnih i općih izvora trajne izobrazbe.

Robinson i Glosiene nadalje ističu kako se uspješnost uspostavljenih nacionalnih centara mjeri u njihovoj aktivnosti (broju tečajeva i broju polaznika), godinama trajanja te samoodrživosti nakon prestanka financijske potpore Otvorenoga društva. Hrvatski nacionalni centar za stalno stručno usavršavanje dobio je jednogodišnju projektnu financijsku potporu 2002. godine, a nakon toga financijski rad Centra podupire Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. U okviru Mreže uključena su ukupno 23 nacionalna centra, od toga je pet najbolje razvijenih u Češkoj Republici, Mađarskoj, Litvaniji, Slovačkoj i Sloveniji.

Cilj Mreže bila je primjena iste kurikulumske jezgre u okviru svih centara stalnog stručnog usavršavanja knjižničara, što se nije pokazalo izvedivim jer su se centri razlikovali u odnosu na lokalne potrebe i datosti knjižnično-informacijske okoline u kojoj su djelovali, u odnosu na specifičnosti inicijalnih obrazovnih razina za ulazak u profesiju, u odnosu na raspoloživost izvora za učenje na materinjem jeziku te predavača koji bi bili spremni obraditi pojedine teme. Robinson i Glosiene zaključuju kako se teme programa nacionalnih centara, premda različite, mogu svrstati u opće kategorije: osnovni 'jezgreni' tečajevi vezani uz knjižničnu i informacijsku znanost i praksu (usluge za korisnike, predmetni sustav, formalna

²³ Detaljnije o ulozi nacionalnog centra trajne izobrazbe knjižničara u odnosu na Mrežu nacionalnih centara pisano je u doktorskoj disertaciji: Machala, D. Knjižničarske kompetencije u Hrvatskoj u kontekstu cjeloživotnog učenja. Sveučilište u Zagrebu, 2012.

²⁴ Robinson, L.; Glosiene, A. Continuing professional development for library and information science : case study of a network of training centres. // *Aslib proceedings : new information perspectives*. 59, 4/5(2007), str. 464.

obrada); 'tranzicijske', teme od naročitog interesa za zemlje u regiji s obzirom da izlaze iz socijalističkog sustava te se osjeća potreba za novim vještinama (marketing i zagovaranje knjižnica, utjecaj na financijere te prikupljanje sredstava i sponzora); 'efemerne' teme, važne lokalnoj trenutnoj situaciji, kao što je pisane projektnih prijava, upravljanje integriranim knjižničnim programima i sl.; 'lokalne' teme specifične za pojedine centre, kao što je na primjer psihologija korisnika ili slično; upotreba informacijsko-komunikacijske tehnologije, što je bila jedina obavezna tema na razini svih centara. Kasnijom analizom ukazalo se na to da su zemlje pri pridruženju Europskoj uniji smanjile tzv. 'tranzicijske' teme, a teme vezane uz primjenu informacijsko-komunikacijskih tehnologija prepuštene su u nadležnost institucija za dodjelu ECDL licenci.

Najuspješniji nacionalni centri ocijenjeni su sukladno tome jesu li uspjeli uspostaviti stabilan upravljački i organizacijski sustav koji je trebao osiguravati daljnje financiranje, praćenje potreba te organizaciju i evaluaciju programa. Preporuka je da bi nacionalni programi stalnog stručnog usavršavanja trebali nadopunjavati program formalnog obrazovanja, a nikako zamijeniti formalni sustav obrazovanja. Razina formalnosti podrazumijeva izdavanje potvrde o sudjelovanju u programu trajne izobrazbe.

Analizom rada nacionalnih centara steklo se iskustvo uspostave standardizirane mreže nacionalnih centara za stalno stručno usavršavanje knjižničara, a prikupljene rezultate svakako bi vrijedilo pomnije analizirati. Standardizacija organizacije neformalnog obrazovanja knjižničara omogućila je međusobnu usporedbu pokazatelja te izvođenje općih zakonitosti. Međutim, zbog prirode svoje usustavljenosti, pri analizi podataka i izvođenju indikatora kvalitete rada nacionalnih centara svakako treba imati u vidu i opće postavke sustava u cjelini koje ih određuju.

Pokazatelji uspješnosti rada Centra

Pitanje utvrđivanja kvalitete u obrazovanju teško se može ostvariti jednom jedinstvenom metodologijom, a u tom kontekstu valja razmotriti i preporuku Međunarodnog udruženja za stalno stručno usavršavanje i trajnu izobrazbu (engl. *International association for continuing education and training - IACET*): „Kontrola kvalitete obuhvaća sve aspekte programa ili aktivnosti stalnog stručnog usavršavanja. Počevši od identificiranja potreba učenja, preko uvođenja očekivanih ishoda učenja, ponude primjerenih iskustava učenja,

sustavne procjene napretka kod polaznika pa sve do sustavnog, periodičnog procjenjivanja kvalitete elemenata programa i aktivnosti kao i evaluacije programa u cjelini.“²⁵

Međutim, Varlejs²⁶ smatra kako takav pristup osigurava kvalitetu programa, ali ne i kvalitetu iskustva učenja. Stalno stručno usavršavanje je uspješno „jedino ako pruža dodanu vrijednost grupi različitih polaznika. Dodana vrijednost može imati različite oblike, kao što je to unaprijeđena stručna praksa, učinkovitije izvođenje svakodnevnih poslovnih zadataka ili osnaživanje stručne zajednice zajedničkim vrijednostima.“²⁷

Kao jedan od formalnih instrumenata za mjerenje kvalitete i uspješnosti programa stalnog stručnog usavršavanja Weingand²⁸ ističe primjenu ALA-inih CLENE-RT smjernica, *Guidelines for quality in continuing education for information, library and media personnel* (1988.). Konceptijski, primjena *Smjernica* u postupku mjerenja kvalitete podrazumijeva samoprocjenu uspješnosti iskustva učenja u odnosu na unaprijed oblikovane ishode učenja.

Varlejs²⁹ navodi kako su smjernice samo jedan od načina osiguranja kvalitete programa stalnog stručnog usavršavanja, a kako među njih valja uključiti i indikatore kvalitete tj. *benchmarking*. *Benchmarking* se odnosi na zbir podataka kojima se može mjeriti izvođenje. Ono služi kako bi se usporedili trendovi u okviru organizacije ili tijekom vremena, omogućavajući time izvođenje općih zakonitosti, većih i prosječnih vrijednosti. Uz *benchmarking* se obično veže i pojam povrata ulaganja (*return on investment*), čime se kvaliteta programa i učenja iskazuje financijskim mjernim jedinicama. Međutim, Varlejs ističe kako istraživanja pokazuju da se povrat uloženog u stalno stručno usavršavanje ne bi trebalo izjednačavati s investiranim vremenom i financijskim sredstvima.

S obzirom na rečeno, pokazatelje uspješnosti rada Centra ovom prilikom opisujemo *kvantitativnim pokazateljima* u odnosu na ukupan broj ostvarenih sati edukacije godišnje, broj održanih radionica te ukupan broj polaznika; te *kvalitativnom analizom* stupnja zadovoljenja polaznika sadržajem tečajeva, primjenjivosti usvojenog znanja u praksi te kvalitete predavača.

²⁵ International association for continuing education and training. 2001. URL: <http://www.iacet.org>. (15.06.2012.)

²⁶ Varlejs, J. Quality control and assurance for continuing professional education. // Continuing professional education for the information / ed. by Patricia Layzell Ward. München : K. G. Saur, 2002. Str. 233.

²⁷ Queeney, D. S. Assessing needs in continuing education : an essential tool for quality improvement. San Francisco : Jossey-Bass, 1995.

²⁸ Weingand, E. D. Training the trainer : a perspective from the ALA/CLENE-RT. // Human development : competencies for the twenty-first century / ed. P. Layzell Ward and D. E. Weingand. München : K. G. Saur, 1997. Str. 293.

²⁹ Varlejs, J. Quality control and assurance for continuing professional education, str. 236.

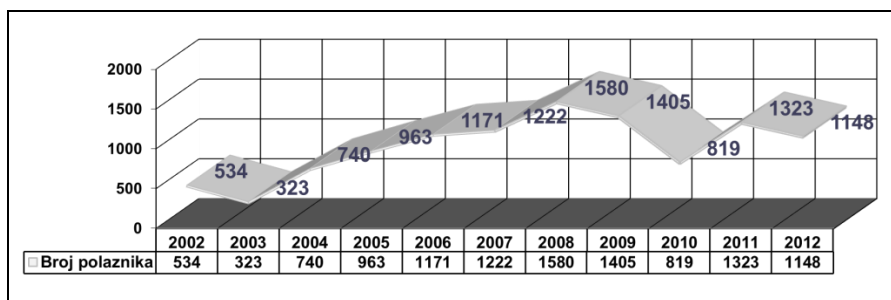
U odnosu na indikatore kvalitete prikazat ćemo primjer primjene BIX (Bibliotheksindex) indeksa na primjeru procjene kvalitete programa stalnog stručnog usavršavanja.

Kvantitativni pokazatelji uspješnosti rada Centra (*Tablica 1, Slika 1*) ukazuju na tendencije razvoja interesa za nacionalni program stalnog stručnog usavršavanja. Nakon kontinuiranog povećanja broja polaznika i ostvarenih sati edukacije od samog početka programa 2002. godine, zabilježena je u 2009. i 2010. godini promjena trenda. Promjenu trenda treba sagledavati u odnosu na utjecaj otegotne financijske i gospodarske situacije na tržištu rada u Hrvatskoj kao izravnog utjecaja globalne krize. Posljedice smanjenja broja polaznika odrazile su se i na ukupan broj ostvarenih sati edukacije kao i na broj održanih radionica.

Kako bi se ublažile posljedice izazvane financijskom i gospodarskom krizom u odnosu na dostupnost programa stalnog stručnog usavršavanja u narednom periodu potrebno je primijeniti nove načine i metode izvođenja programa, kao što su webinar, e-tečajevi, mentorstvo, *job shadowing/coaching* i sl.

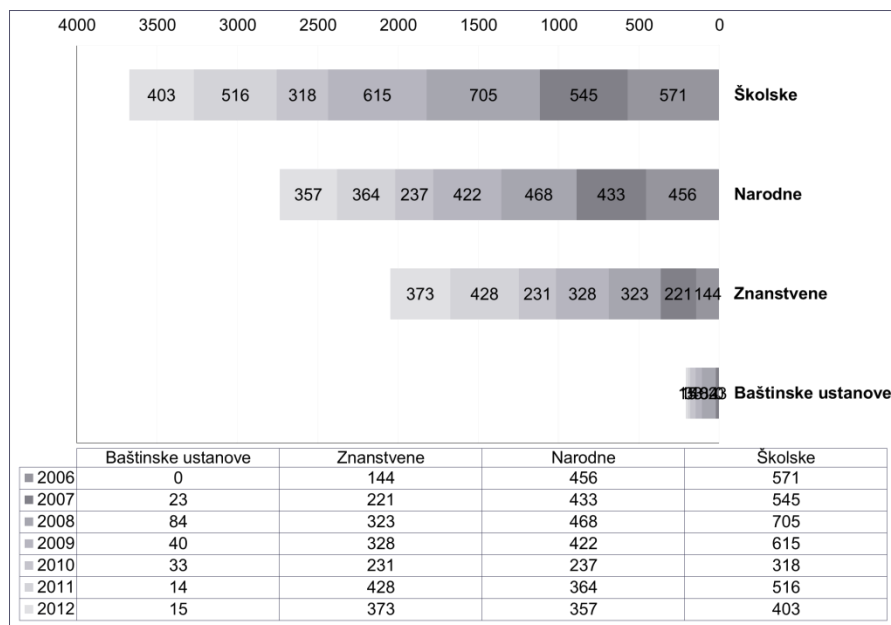
Godina	Sati edukacije	Održane radionice	Broj polaznika
2003	-	23	270
2004	-	37	802
2005	-	49	563
2006	301	59	1252
2007	335	67	1218
2008	406	88	1679
2009	462	86	1349
2010	282	55	811
2011	296	67	1349
2012	315	66	1148

Tablica 1 Kvantitativni pokazatelji uspješnosti Centra u desetogodišnjem periodu u odnosu na broj ostvarenih sati edukacije, broj održanih radionica te broja polaznika.

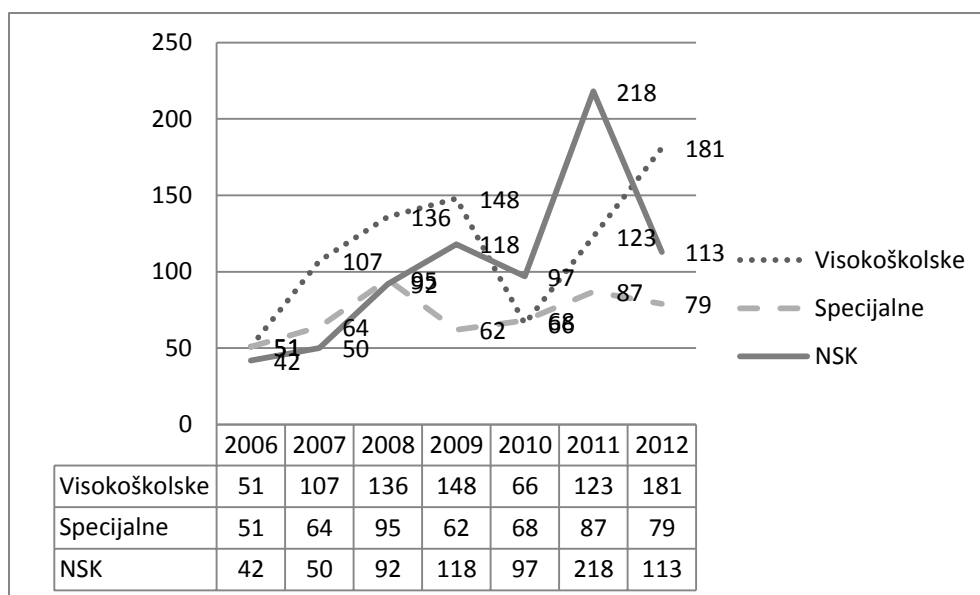


Slika 1 Broj polaznika po godinama

Radionice Centra namijenjene su knjižničarima iz svih vrsta knjižnica. *Slika 1* prikazuje distribuciju broja polaznika po godinama. Stratifikacija polaznika Centra po vrsti knjižnice izložena je na *Slici 2* i *Slici 3*. Podaci su iskazani u periodu od 2007.-2012. jer se 2007. godine bilježi interes za program Centra i stručnog osoblja ostalih baštinskih institucija kao što su muzeji, arhivi i sl. Najbrojniji polaznici Centra su školski knjižničari, koji su ujedno i u sveukupnom broju knjižničara u Hrvatskoj najbrojniji. Trend pokazuje sve manju razliku između ukupnog broja narodnih i knjižničara iz općeznanstvenih knjižnica (*Slika 2*), a stratifikacija pokazatelja u odnosu na knjižničare iz visokoškolskih, specijalnih i nacionalne knjižnice (*Slika 3*) pokazuje na znatnije međusobne razlike.



Slika 2 Struktura polaznika po vrsti knjižnice – pokazatelji od 2007-2012.



Slika 3 Stratifikacija znanstvenih knjižnica po vrsti opće-znanstvene knjižnice – pokazatelji 2007-2012.

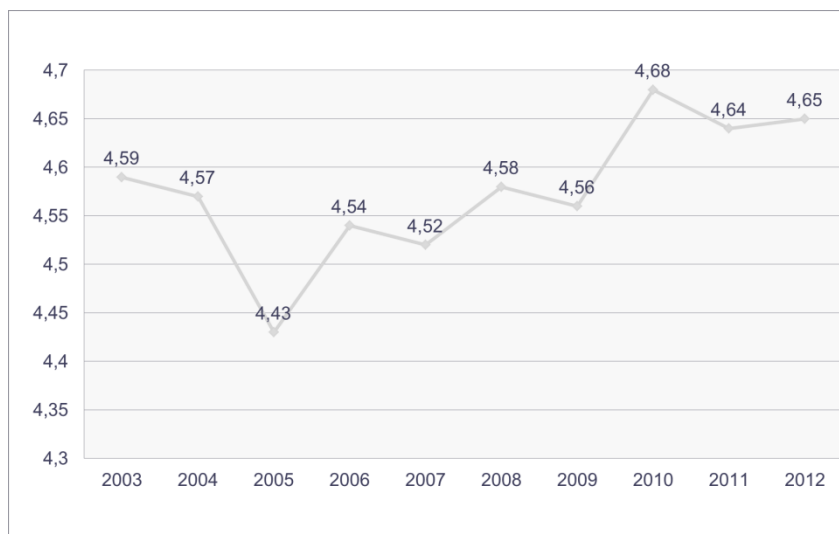
Kvalitativne metode mjerenja uspješnosti, proizašle iz društvenih znanosti, pripadaju u tzv. „soft“ metode, a obuhvaćaju metode anketiranja, intervjuiranja i vođenja diskusijskih grupa. Pri analizi podataka poželjno je voditi računa o subjektivnosti ispitanika, te je takve podatke uvijek dobro usporediti s kvantitativnim podacima.

Kvalitativnom analizom podataka prikupljenim sustavnom analizom vrijednosti koje su iskazivali polaznici tečajeva anonimnim evaluacijskim upitnikom prikazane su vrijednosti sadržajne kvalitete radionica, ocjena primjenjivosti usvojenog znanja u praksi te kvaliteta predavača (*Talica 2*). Razvidno je kako je bez obzira na pad kvantitativnih pokazatelja o sudjelovanju u programu trajne izobrazbe 2009. i 2010. godine, procjena kvalitete u odnosu na sadržaj i kvalitetu predavača zadržala pozitivan predznak. Zanimljiv je podatak da se ocjena primjenjivosti znanja u doba recesije povećala, što se objašnjava činjenicom da su polaznici zbog financijskih ograničenja birali samo radionice u kojima su očekivano dobili visok stupanj primjenjivosti usvojenog znanja.

Godina	Kvaliteta sadržaja	Primjenjivost znanja	Kvaliteta predavača
2003	4,59	3,90	4,70
2004	4,57	3,99	4,71
2005	4,43	3,91	4,65
2006	4,54	4,04	4,70
2007	4,52	3,96	4,63

2008	4,58	3,98	4,69
2009	4,56	4,04	4,76
2010	4,68	4,18	4,81
2011	4,64	4,15	4,72
2012	4,65	4,02	4,77

Tablica 2 Kvantitativni pokazatelji uspješnosti Centra u desetogodišnjem periodu u odnosu na sadržajnu kvalitetu radionica, primjenjivost usvojenog znanja u praksi te kvaliteti predavača.



Slika 4 Zadovoljstvo polaznika sadržajem programa

Primijenili bismo još *benchmarking*, odnosno indikator kvalitete sukladno BIX indeksu³⁰ kojeg razvijaju Njemačko knjižnično društvo i Knjižnični centar Sjeverne Rajne i Vestfalije kao dio Stručne knjižnične mreže (KNB). BIX indeks primjenjuje se pri evaluaciji različitih pokazatelja, no u odnosu na procjenu kvalitete programa trajne izobrazbe, BIX indeks iskazuje se omjerom ostvarenih sati edukacije s ukupnim brojem knjižničara. Sati se preračunavaju u radne dane. BIX indeks iskazuje koliko se radnih dana ulaže u stručno usavršavanje. Referentne vrijednosti BIX indeksa za knjižnice (narodne i visokoškolske) u Njemačkoj kreću se od maksimalno 3,6 do minimalno 0,2 radnih sati stručnog usavršavanja po polazniku. Prema Priopćenju br. 8.3.6. od 2.12.2008 te Priopćenju br. 8.3.6. od 30.11.2011. Državnog zavoda za statistiku RH³¹ dostupni su podaci o ukupnom broju

³⁰ BIX – Bibliotheksindex. URL: <http://www.bix-bibliotheksindex.de>. (5.2.2013.). Usporedi: Poll, R.; Boekhorst, de P. Measuring quality : performance measurement in libraries. München, K. G. Saur, 2007. Str: 242-245.

³¹ Državni zavod za statistiku RH. URL:<http://www.dzs.hr>. (5.2.2012.)

stručnog osoblja u knjižnicama u Hrvatskoj za 2007. (2999) te 2010. (3200), tako da ćemo indikator kvalitete prema BIX-indeksu izraziti prema pokazateljima za te godine (*Tablica 3*).

Godina	Broj polaznika	Broj sati	Ukupan broj knjižničara	BIX-indeks	Postotak knjižničara koji su prisustvovali edukaciji
2007.	1218	335	2999	$335 \cdot 8 / 2999 = \mathbf{0,01}$	$1218 / 2999 \cdot 100 = \mathbf{45,61\%}$
2010.	811	282	3200	$282 \cdot 8 / 3200 = \mathbf{0,01}$	$811 / 3200 \cdot 100 = \mathbf{25,34\%}$

Tablica 3 Izračun indikatora kvalitete dostupnosti stalnog stručnog usavršavanja prema BIX-indeksu.

Pokazatelji BIX indeksa za Hrvatsku odnose se isključivo na nacionalni program stalnog stručnog usavršavanja, dok je ukupan broj sati koje knjižničari u Hrvatskoj ulažu u stručnu edukaciju (prisustvovanje konferencijama, seminarima, sudjelovanje u radu stručnog društva, stručna literatura) razmjerno veći.³² Indikator kvalitete može biti izražen i u odnosu na vrijednost ukupnog postotka knjižničara koji su tijekom godine prisustvovali stručnom usavršavanju. U *Tablici 3*. u posljednjem stupcu izraženi su podaci koliko je u prosjeku knjižničara dobilo stručnu izobrazbu u Hrvatskoj putem Centra. Valja naglasiti kako se smanjeni broj polaznika izazvan ekonomskom recesijom u 2010. godini iskazuje u odnosu na ukupan prosjek, dok se taj trend ne vidi primjenom BIX indeksa.

Zaključak

Ole Pors, Palvolgyi i Teglassi,³³ opisujući stanje u segmentu ponude programa stalnog stručnog usavršavanja u Mađarskoj krajem 20. stoljeća, čine razliku između različitih oblika izobrazbe i strukturiranog sustava stalnog stručnog usavršavanja. Autori ističu kako konferencije i seminari koje organiziraju stručna društva te ostale aktivnosti izobrazbe ne mogu zamijeniti strukturirani sustav stalnog stručnog usavršavanja, ali kako svi oblici zajedno mogu stvoriti dobru strukturu za cjeloživotno obrazovanje na dobrobit pojedinaca i njihovih organizacija. Stalno stručno usavršavanje vide kao organski, obvezni i sastavni dio formalnog

³² Ispitivanje o prosječnom vremenu uloženom u trajnu izobrazbu knjižničara u Hrvatskoj propitano je projektom CUK 2009. godine. Usporedi: Cjeloživotno učenje knjižničara. 2009. Str. 113.

³³ Ole Pors, N.; Palvolgyi, M.; Teglassi, A. Hungarian CPE efforts intensified through international cooperation. // Human development : competencies for the twenty-first century / ed. P. Layzell Ward and D. E. Weingand. München : K. G. Saur, 1997. Str. 30-39.

obrazovanja za knjižnično-informacijske stručnjake u Mađarskoj, a ne kao mogući dodatak inicijalnom obrazovanju.

Zbog važnosti očuvanja integriteta inicijalnog visokoškolskog obrazovanja za profesiju, valja istaknuti kako se nacionalni program stalnog stručnog usavršavanja u području knjižnične i informacijske znanosti u Hrvatskoj definira kao strukturirana planirana aktivnost s ciljem nastavljanja usvajanja i usavršavanja stručnih i osobnih znanja, vještina i stavova knjižničara, a nakon stjecanja inicijalne visokoškolske diplome te, u kontekstu ostvarenja cjeloživotnog obrazovanja, omogućavanje povratne vertikalne ili horizontalne prohodnosti ostvarenih kompetencija s ciljem poticanja veće mobilnost stručnjaka.

Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara u Republici Hrvatskoj svakako predstavlja središnje mjesto u organizaciji strukturiranog programa trajne izobrazbe knjižničara, što je vidljivo iz stabilnog broja polaznika koji izražavaju interes za sadržaj programa te pozitivno ocjenjuju njegovu kvalitetu kao i kvalitetu samih predavača. S obzirom na moderno usustavljenu strukturu programa, nacionalni program trajne izobrazbe knjižničara pruža mogućnosti međunarodne suradnje sa sličnim središtima i institucijama te primjenu međunarodnih smjernica o osiguranju kvalitete. Premda zakonska legislativa ne propisuje obvezu trajne izobrazbe knjižničara u Hrvatskoj, perspektiva razvoja nacionalnog programa stalnog stručnog usavršavanja teži održavanju i promicanju kvalitete nacionalnog programa trajne izobrazbe ali i svih onih programa izobrazbe koji to žele ostvariti akreditacijom, osiguravanju jednakosti u odnosu na dostupnost edukacije te osiguranju pristupa svim raspoloživim izvorima edukacije, poticanju osobne odgovornosti za nadzor nad profesionalnom karijerom knjižničara kao i poticanju motivacije za stalno stručno usavršavanje uspostavljanjem sustava profesionalnog e-portfolia temeljenog na refleksiji o iskustvima učenja s ciljem adekvatnog priznavanja.

Literatura

1. Aparac, T.; Malnar, A.; Stančin-Rošić, D. Stalno stručno usavršavanje knjižničkog osoblja u Republici Hrvatskoj : potrebe i mogućnosti. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 39, 1/2(1996), str. 207-223.
2. Aparac, T. et al. How graduate library and information science professionals cope with constant need for updating their knowledge and skills : a Croatian case. // Delivering lifelong continuing professional education across space and time / ed. B. Woolls and B. E. Sheldon. Munchen : K. G. Saur, 2001. Str. 164-172.

3. Aparac, T.; Stančin-Rošić, D. Continuing education for croatian librarians : needs and opportunités. // Human development : competencies for the twenty-first century / ed. P. Layzell Ward and D. E. Weingand. München : K. G. Saur, 1997. Str. 271-277.
4. Aparac-Gazivoda, T. et al. Bibliotekarski kadrovi, stručnost i obrazovanje kao pretpostavke za dalji razvoj bibliotečne djelatnosti u SR Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 30, 1/4(1987), str. 133-153.
5. Usporedi: Poll, R.; Boekhorst, de P. Measuring quality : performance measurement in libraries. München, K. G. Saur, 2007. Str: 242-245.
6. Cjeloživotno učenje knjižničara: ishodi učenja i fleksibilnost / ur. D. Machala i A. Horvat. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2009.
7. Državni zavod za statistiku RH. URL:<http://www.dzs.hr>. (5.2.2012.)
8. Gomerčić, N. Izvještaju o radu Hrvatskoga bibliotekarskog društva između XX. i XXI. skupštine. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 23, 1-4(1977-1978), str 95-108.
9. Horvat, A. Continuing education of librarians in Croatia : problems and prospects. // New library world. 105, 1204/1205(2004), str. 370-375.
10. International association for continuing education and training. 2001. URL:<http://www.iacet.org>. (15.06.2012.)
11. Machala, D. Knjižničarske kompetencije u Hrvatskoj u kontekstu cjeloživotnog učenja : doktorska disertacija. Sveučilište u Zagrebu, 2012.
12. Malnar, A.; Stančin-Rošić, D. Planiranje i obrazovanje bibliotečnih kadrova u SR Hrvatskoj : zadaci u neposrednoj budućnosti. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 30, 1-4(1987), str. 155-158.
13. Mihalić, M.; Blažević, D. Iz rukopisne ostavštine Matka Rojnića u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. / Stručni skup Matko Rojnić : knjižničar i povjesničar. Hrvatsko knjižničarsko društvo : Zagreb, 2010. Str. 61-95.
14. Mikačić, M. Stručni bibliotečni radnici u narodnim knjižnicama Jugoslavije. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 24, 1-4(1979-1980), str. 209-210.
15. M[išić], J. Tečaj za bibliotekare naučnih i stručnih knjižnica. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 1, 1-3(1950), str. 185-186.
16. Ole Pors, N.; Palvolgyi, M.; Teglassi, A. Hungarian CPE efforts intensified through international cooperation. // Human development : competencies for the twenty-first century / ed. P. Layzell Ward and D. E. Weingand. München : K. G. Saur, 1997. Str. 30-39.
17. Pravilnik o matičnoj djelatnosti knjižnica u Republici Hrvatskoj. // Narodne novine. 43(2001).

18. Pravilnik o uvjetima i načinima stjecanja stručnih zvanja u knjižničarskoj struci. // Narodne novine. 28(2011).
19. Standard za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. // Narodne novine. 58(1999).
20. Queeney, D. S. Assessing needs in continuing education : an essential tool for quality improvement. San Francisco : Jossey-Bass, 1995.
21. Radovanović, V. O nekim iskustvima u izgradnji knjižničarskog kadra u NR Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 1, 1-3(1950), str. 189-192.
22. Robinson, L.; Glosiene, A. Continuing professional development for library and information science : case study of a network of training centres. // Aslib proceedings : new information perspectives. 59, 4/5(2007), str. 462-474.
23. Rukopisna ostavština Matka Rojnića u NSK, rukopis A-164 – Knjižničarsko obrazovanje u Hrvatskoj i u svijetu. - R 7979.
24. Standardi i smjernice razvoja i uvođenja najbolje prakse u visokoškolskim knjižnicama u Republici Hrvatskoj. 2008. URL: <http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/473>. (5.2.2013.)
25. Stipanov, J. Matko Rojnić – pokretač i obnovitelj hrvatskoga knjižničarstva. // Stručni skup Matko Rojnić : knjižničar i povjesničar . Hrvatsko knjižničarsko društvo : Zagreb, 2010. Str. 22-41.
26. Varlejs, J. Quality control and assurance for continuing professional education. // Continuing professional education for the information society / ed. by Patricia Layzell Ward. München : K. G. Saur, 2002. Str. 232-242.
27. Weingand, E. D. Training the trainer : a perspective from the ALA/CLENE-RT. // Human development : competencies for the twenty-first century / ed. P. Layzell Ward and D. E. Weingand. München : K. G. Saur, 1997. Str. 290-295.
28. Zakon o knjižnicama. // Narodne novine. 105(1997), 5(1998), 104(2000), 69(2009).